ZSELLÉR ANNA

Walther, a magyar, a merész

WALTHER VON DER VOGELWEIDE ÖSSZES VERSEI

Fordította és a magyarázatokat írta: ***Márton László***

Pesti Kalligram Kft. Budapest, 2017 456 oldal, 4990 Ft

Közel négyszáz oldalon keresztül szól hozzánk Walther von der Vogelweide, a német Minnesang egyik legfontosabb, sokak szerint már saját korában legtöbbet idézett, később másolt dalköltője, dalnoka: magyarul. Ez a könyvmegjelenés költészettörténeti szenzáció, ezért nem kis szorongást okozó felelősség hozzászólni az új Walther-kötethez.

Márton László biográfiai kontúrokat is felvázoló kommentárjaiból kiderül, hogy Walther von der Vogelweide telente sokat fázott, és egész évben gyakran éhezett, és ezeken a közvetlen testi veszélyeken túl egyebek is fenyegették a Minnesängert: a magas dalnoki minőséget képviselő konkurencia (pl. Reinmar von Hagenau) jelenléte miatt az udvarban betöltött szerepe, dalnoki jelenléte volt fenyegetett; a rossz költők nagy számban való megjelenése a társadalmi státuszát veszélyeztette: hisz őt is bármikor mások dalait újrázó, vándorló énekmondónak nézhették, kicsúfolhatták, kisemmizhették. A vágáns költők, akiket nem fogadott be sem fejedelmi, sem királyi, sem császári udvar, *vogelfrei* státuszban járták a vidéket: bárki büntetlenül kirabolhatta, meggyilkolhatta őket. Pénzük fegyveres kíséretre, jó lóra nem volt – legfeljebb hasonszőrűek társaságára szorítkozhattak. Az udvari dalnok (azaz a dalnok, aki már megízlelhette a lovagok és nemesek tápláló közelségét – míg ő maga nem is biztos, hogy nemesnek született) semmiképp sem akart ilyen státusba süllyedni: miközben ez az árny egész életében a feje felett lebegett.

Márton Lászlónak gondja volt rá, hogy friss izomzattal lépjen elénk a sokszáz éves Walther. E fordításkötet ugyanis egyszerre mutatja az analitikus fordítói pontosság erényeit és a teljességre törekvő Walther-fikció nehézségeit. Nem kérdés, hogy többet hoz létre, mint lírai költemények sorozatát: egy verses regény ez, amelynek elbeszélői szálait a szómagyarázatoknak álcázott értelmezési segédletek szövögetik egységes történetté. A következőkben néhány problémára is felhívnám a figyelmet, amely ebből a teljességre törekvő eljá-

rásmódból, Márton László kétségkívül alapos, erőteljes munkamódszeréből fakad.

A fordító a középfelnémet lírai nyelven végzett munka kapcsán a következő leírást adja a folyamatról: „Középkori német szerző átültetésekor a fordítónak mondatról mondatra ki kell találnia, mire gondolhatott a szerző, és mit jelenthetnek az egyes szavak. A fordítónak nemcsak az egyes szavak legvalószínűbb jelentését kell rekonstruálnia, hanem a mondaton belüli kontextust is, amelybe az adott jelentés legkönnyebben és leghihetőbben illeszkedik. Továbbá azt is meg kell állapítania, hol kezdődnek és végződnek a mondatok, mert a középkori másolók nem ismerték a mai értelemben vett központozást. Mindez némi gyakorlattal többnyire megoldható. Az igazi nehézségek akkor kezdődnek, amikor egy mondat egyforma valószínűséggel jelenthet két (olykor több) egymással ellentétes dolgot. Ilyenkor segíthet a mélyrehatóó, alapos verselemzés. Ha ez sem igazít útba, akkor következik a szubjektív döntés: a fordító azt a jelentést választja, amelyik jobban tetszik neki. Ilyenkor viszont nem árt, ha a döntését megindokolja. Az olvasó számos ilyen indoklást talál a versekhez fűzött magyarázatokban" (386–387). Tudjuk tehát, hogy a fordítás során a minden pillanatban zajló szubjektív döntések elengedhetetlenek – és ha már kell egy mindenkori aktív szubjektum, hogy e döntéseket meghozza, akkor Márton Lászlóval mint közvetítőszubjektummal kifejezetten jól járunk: Walthert nem csak, hogy a Minnesang és a középkori európai irodalom kontextusában helyezi el számos kitekintéssel, szövegközi linkekkel kommentátori munkája közben, hanem a világirodalom nagy kontextusában is. Fordításai közben nem csak a már meglévő Vogelweide-fordításokat konzultálja, hanem újra és újra – a kommentárok tanúskodnak róla – nagy költészetélményeit is segítségül hívja, hogy beleérezhesse magát a dalnok logikájába, pszichés állapotaiba, ironikus és öniroinkus gesztusrendszerébe, amelyhez hasonlót csak monumentális méretű és minőségű életművekben (ilyen pl. Goethe vagy Arany János életműve) találhatunk. Nem idegen a fordítótól tehát az sem, hogy úgy dearchaizálja a versek beszélő szubjektumát/szubjektumait, hogy aktív pszichoanalízist végez a szövegen: „Figyelemreméltó az ébredező elszántság, az önvád és a szorongás összekapcsolódása ebben a rövid, de pontos pszichogramban" (103). Erős feltételezéssel élve ugyan, de világteremtő módon hasznosítja a középkori és a mai ember pszichológiai alkatának lényegi párhuzamait.

Márton kötete nem filológiai (azaz szövegtudományos, a tudományos reflexió szintjére is kilépő értelmezői) munka, de a tudományos apparátust a fordító vélhetően a lehető legnagyobb mértékben igénybe vette. Azoknál a legalapvetőbb kérdéseknél kellett kezdenie, hogy hol kezdődik, hol végződik és milyen elrendezésben olvasandó a szöveg. Erre a komplex problémára a fordító számos helyen bátran úgy válaszolt, hogy az általa használt kiadások által felajánlott strófaszerkezeteket laza kézzel (ezt a hozzáállást sugallják legalábbis a kommentárok) új szerkezetekkel helyettesítette, és a versek és költemények újrarendezésével teljesen új ciklusokat is létrehozott. Ehhez a radikális beavatkozáshoz az újabb szövegfilológiai felfogások természetesen bőven kínálnak elméleti hátteret, racionális és felvilágosult indoklást és ezzel akár felhatalmazást is, hisz a modern, *ultima manus* szerinti, végleges és lezárt szöveg fogalma és léte csak a 19. század elejének szülötte. Márton rövid indoklásaitól (mint a beavatkozás apró úttábláitól) akár el is tekintve, az új elrendezések pusztán esztétikai értékítélettel fogadhatók vagy vethetők el: a létrejött versélményre kell hagyatkoznunk, hiszen a szövegkiadások és változatok tengerében, valamint a hagyományozódás esetlegességének tudatában ennél objektívabb fogódzókat keresni irracionális volna. Márton szövegegészei meglepően jól működő új Walther-elrendezések.

Fel kell azonban tennünk a kérdést, hogy miért tesz így a fordító, miért él ezzel az újszerű szabadsággal? Márton László könyvének utószavában, amely részben a Magyar Tudományos Akadémia Kistermében 2017. március 23-án elmondott Széchenyi akadémiai székfoglaló beszédével egyezik, nem titkolja teljesen tudatos és egyáltalában nem szerény műfordítói célját: „Ezen a ponton vetődik fel a Walther értő befogadásával kapcsolatos döntő kérdés: miért van ez így? Miért van szükség teljes egésznek érződő, esztétikai értelemben lezárt életműre?" (393) Kérdés formájában itt egy *erős tézis* hangzik el: szükség van tehát egy „teljes egésznek érződő, esztétikai értelemben lezárt életműre". Márton indoklása: „Az életmű keretei közt érzékeltetni tudjuk az egyes költemények diffúz voltát, például azt, hogy eltérő számú strófák képzelhetők el különböző sorrendben, és mégis megőrizzük a költeményt mint műegészt" (393). Tehát: a magyarul is lehetővé tett holisztikus Vogelweide-olvasattal érdektelenné válik, hogy hol kezdődik az egyedi vers, milyen sorrendben volnának a strófái (eredetük szerint), és hogyan kapcsolódik más költeményekhez: a lényeg a szűkebb értelemben vett „szerzői" szöveguniverzum, amelyben áll. A fontosabb, másodjára megnevezett cél pedig a következő: „Másrészt, és ez a fontosabb, a költői személyiséget nem annyira az egyes költeményekben, mint inkább ezek kölcsönhatásaiban, a zárt egésszé komponált életművön belül tudjuk érvényesíteni. Waltherről szólva kissé sarkítottan úgy is fogalmazhatok: minél kevésbé van meg az életrajz, annál lényegesebb az életmű" (394). Márton szerint így tud a későbbiekben haladni az olvasó „az egyszeri versimpulzustól az összeadódó benyomások egyre nagyobb rétegzettsége felé" (394).

Ez a komplexitásélmény a könyv olvastán kétségkívül előáll: ám mit gondoljon a középkori líra málnásába bevezetett naiv (németül talán nem is tudó, középfelnémetül pedig aligha értő) olvasó minderről? Megbízhat vajon a fordítóban, ha ő maga árulja el nekünk, hogy amit a jelen kötetben nyújt, az bizony egy „megcsinált Walther"? (401) „A fordítónak, ha tényleg teljességre törekszik, ugyanúgy 'meg kell csinálnia' a költőt, ahogy a költő 'megcsinálja' a mindenkori szeretett nőt" (uo.). A következő kérdés tehát az, hogy meggyőző-e Walther von der Vogelweidének, immár a *magyar* Walthernek ez a mai használatra „megcsinált" teljessége.

Egy fordításpoétika kirajzolódása

Egy koherensen megkonstruált, napjaink nyelvén szóló, itt-ott enyhén szabadszájú, de még a kommentátor erős erotikus utalásai esetében is a művelt középosztály visszafogott ízlését tükröző szövegvilágba lépünk a könyv olvastán. Az olvasói élményt gyakran megzavarja azonban, hogy a „megcsinált" Walther mintha nem tudna igazán magyarul: döcögős mondatok, idegenszerű konstrukciók, ritkán vagy soha nem használt jelentésben felbukkanó szómonstrumok ugranak időről időre elém. Véletlenszerűen ragadva ki néhány példát: a 44. oldalon „jóságod meglátogat" – egy melléknévből képzett főnév, egy elvont fogalom aktív „látogatása" még versekben is ritka madár. Rögtön a 45. oldalon görcsös izomként rándul össze a magyar szórend: „híved néhány rövid szót veled szól" – miközben „röviden" ugyan szokás szólni, de „rövid" szavakat szólni szintén furcsa jelzőcsere. Visszatérő, de ez esetben germanizmusnak sem nevezhető fordítói megoldása Mártonnak a melléknévi igenév állítmányként történő használata, segédige nélkül, általában nyakatekert szórenddel párosítva. A kötetet szinte bármely második oldalán felnyitva találkozhatunk a jelenséggel: 85. oldalon az *Összefonódó taggal* című versben a lovag távozási szándékát meghallva így a hölgy: „ettől a ked-

vem gödörbe zuhanó". Már a vers címe is irritáló: *egy* tag ugyanis hogyan tudna összefonódni? *Összefonódó tagokkal* már el tudom képzelni a hajnali dal hőseit. A 163. oldalon kettős nyelvi furcsaság vár: „az iránt aki neki szenteli életét / annak reménye örömtől felhorgadó" – még ha el is fogadjuk, hogy „horgadni" lehet mindkét lehetséges irányban, tehát fel- és lefelé is, a folyamatos melléknévi igenév ebben a mondatban is a létige hiányától szenved: „annak a reménye felhorgadó *lesz* az örömtől". A 165. oldalon a verskontextus nélkül már-már minden értelmet nélkülöző fordulatok: „Az a te őrizeted / hogy nem terjed ki rám a látás". Majd később ugyanitt: „ha mást nem tehetsz nézd a lábamat / egy üdvözlet eléd akad". Az *akad ott egy üdvözlet* még érthető lenne, de a **valami valami elé akad* kifejezés nem cseng természetesen. Walther idegensége elégségesen indokolja vajon használatát?

Összevetve Márton fordításait akár csak az általa a fordítástörténetből kiemelt szövegpéldákkal, mint pl. a gyakran idézett 1961-es Keresztury Dezső által szerkesztett *Walther von der Vogelweide válogatott versei*ben szereplő szövegekkel, azt látjuk: korábban jólfésült, önmagukban is élvezhető Walther-műveket produkált az életműnyi teljességre nem törekvő fordítókollektíva, akik nem törekedtek egységes hang megalkotására. Márton László szerint ugyan korábban sajnos egyetlen fordító sem értette Walthert, hiszen nem volt integráns Walther-képük és olvasatuk, a fordítói hagyomány azonban megkövetelte, hogy az egyes fordítók és végül a gondos szerkesztői utómunka akkor is műegészeket produkáljon, ha az egyenként, külön személyek által átültetett szövegekben műegészként rekonstruálható értelem nem mindig vagy csak kiterjedt kommentárt igényelve lett volna fellelhető.

Az életmű egységességért e versek most nagy árat fizetnek: verszenéjüket tekintve erősen primitív a hangzás. Bár Márton szerint Walther versei az eredetiben is ilyen a középkorra jellemző tökéletlenséget mutatnak: „Itt jegyzem meg, hogy a régebbi magyar Walther-fordításoknak nem válik előnyére a túlzott szabályosság. Nyugatos műfordítóknál gyakran megfigyelhető, hogy egy-egy elvont metrikai séma pontos követését erőltetik, gyakran az értelem rovására is. A középfelnémet vers – ez a vers is – tele van szabálytalanságokkal, más szóval: a metrika változékony és rugalmas" (363). A verselés és a versnyelv Mártonnál tehát „direkt nem szabályos" (uo.). A metrika esetlenségei, a sorok változó, egyenetlen hossza, a rímelés nyersesége valóban közelebb varázsolja hozzánk ezt a századokkal ezelőtt élt, verseit a mai zenei fogalmainkkal még csak nem is „igazi dallammal" kísérő bárdot, de a szemantikai, szórendi bárdolatlanságok a magyar nyelven mégiscsak zavart keltően járulnak hozzá kialakuló Walther-képünkhöz.

Megkomponált bölcselet

Márton László merész Walthert teremt, minden prüdéria és szégyenlősség nélküli, sokszor pofátlan, lírájára reflektált, performerként (ma azt mondanánk: slammerként) tapasztalt, sőt minden hájjal megkent értelmiségit, aki politikai értelemben sem állhatatos: nem hűséges, nem behódoló egyetlen hatalommal szemben sem tartósan, inkább opportunista, dalnokként való túlélési esélyeit mindenkor optimalizáló, nagyszájú és kritikus alattvaló. E célból a kötetben a kommentátor (akit talán ne azonosítsunk maradéktalanul a fordítóval, hiszen a filológiai eszköztárra reflektálva, azt használva és utólag feldolgozva, alkalmazva) gyakran – sajnos konkrét hivatkozások nélkül – vitatkozik a prűd és szellemtelen germanisztikával. Újra az *Összefonódó taggal* [*Friuntliche lac*] példáját hozva, a kommentátor erős értelmezést nyújtva magyarázza el a strófák közti üres helyek kitöltésének lehetőségeit: a kielégítetlen nő

még kétszer visszarángatja az őrzők elől menekülni kényszerülő lovagját az ágyba, mert a hajnalpírban felvillanó férfitest szépsége, a még elnyerhető orgazmus vágyával párosítva, nem hagyja nyugodni. Így a kommentár: „A szakirodalom jó érzékelhető lebecsüléssel tárgyalja Walthernek ezt a kimagasló remekművét: konszenzus van róla, hogy a 'hajnali dal' műfajában Wolfram von Eschenbach felülmúlhatatlan, hozzá képest Walther hajnali dala halvány és jelentéktelen. (…) [C]sakhogy Walthert nem a költői képek érdekelték, hanem a verset átható intenzív erotika. Ellentétben a későbbi korszakok (például a rokokó) erotikus költészetével, ebben nincs malackodás, csak testi-lelki szenvedély van. Viszont aki az erotikus jelenetezést nem veszi észre, annak a Minnesang közhelyein kívül nem sok marad a versből" (87). Mintha elfeledkezne azonban arról a fordító, hogy a „Minnesang közhelyei" – amelyeket Walther valóban fellazít és műfajteremtő erővel reaktualizál – egy hosszú korszak európai beszédmódjának szolgáltattak kereteket és engedélyt, bizonyos témák (akár csak) utalásokkal történő érintésére. Kérdéses szerintem, hogy a 87. oldalon felvázolt „jelenetezés" nem pusztán fordítói fantazmagória-e csupán? A 4. strófa végén az „owe der ougenweide" (amely a szeretőket elszakító hajnal látványának szóló fájdalmat fejezi ki: a kortárs német fordítások szerint) Mártonnál a „jaj de szép jaj de kár" felkiáltásba torkollik: a felgerjedt hölgy a hajnal fényében a férfi eddig (a sötét miatt) nem látott testét is megpillanthatja, s így még kevésbé tudja elengedni szerelmét, a nyilvánvaló veszély ellenére sem. Ez az értelmezői betoldás azonban puszta tupírozásnak is hathat.

Ebbe a tendenciába azonban még jelentésesebb kommentátori túlkapások is illeszkednek: a kommentár a 48. oldalon, a *Sumerlaten-Lied* kapcsán „Walther hímsoviniszta szemétsége" ellen szólal fel. Mai fogalmakkal így írnánk le azt, hogy a költő versbe foglalja azt is, hogy az önteltségig meg van győződve költészetének eredményességéről, költeményébe belekódolja csalódottságát a dicséretre nem is méltó nővel szemben. De lehetett-e valaki a középkorban „hímsoviniszta" – mit jelentett ez akkor? Közel hozza ezzel Walthert a mai olvasóhoz, de nem árulja el, hogyan különböztethető meg egy újabb szinten a fogalom Waltherre alkalmazott használata attól, ahogyan ma értelmezhető (és a középkorban elképzelhetetlen) a hímsoviniszta viselkedés. Ha e kommentárok keretén belül lett volna hely mindezekre reflektálni, talán nem sült volna el visszafelé, szegény Walther ellen ez a fegyver.

Márton máshol (113) műintegrátori lendületében a *herzeliebe* kifejezést „ágyi gyönyör"-ként magyarázza olvasóinak, sőt felszólítja őket, hogy semmiképp se másként, hanem így értsék a kifejezést. Fiatal olvasóként kaján örömmel tenném: hisz megkapó, ahogyan a nyomtatott, komoly könyvlapok engedélyt adnak arra, hogy minden prüdériát levetkezve, testi valóságot imagináljunk. De konzisztens-e ez a felszólítás azzal, ahogy Márton más helyütt maga is állítja, hogy Walther a *hohe Minné*hez képest teljes szerelembölcseleti fordulatot hoz? Belefér-e ebbe a fordulatba, hogy az erkölcsök romlását, a kicsapongást ostorozó Walther a *herzeliebe* fogalmát testi dimenziójára redukálja csupán? Véleményem szerint ezt a fordító maga sem állítaná.

A *Látjátok-e milyen csodaszép* kezdetű versben, „amikor a kismadarak nyomatják" (108) indokolatlanul alacsony regiszterben szólaltatja meg a középkori szöveget Márton. Ez ráadásul azért is kirívó, mert nem sok helyen tesz így. Bár létrehozhatott volna konzekvens nyelvhasználattal akár egy *pajzán-Walthert* is, de ezt nem tette. Így azt a benyomást keltik a ritkán előforduló vulgarizált szöveghelyek, mintha fordítás közben a fordító néha-néha nekibátorodott volna, hogy a mai fiatalok nyelvén is megpróbáljon szólni – míg más helyeken inkább

megmaradt egyfajta döcögősre sikeredett poétikai köznyelvnél, erre példa ugyanott: „erdőt mezőt megfiatalítasz / virágos rétet pláne".

Márton ugyanakkor zseniálisan átlát a minneköltészeti szitán: „A Minne-költő örömforrását mai szóval így mondhatnánk: a motiváció növelése. A férfiak részéről az anyagi és erkölcsi megbecsülés jelenti az öröm forrását. Azt, ami a nők részéről okozhat örömöt, a költő úgy nevezi, hogy 'gruoz'. Ez egy sokértelmű szó. A középfelnémet szemantika nagyon másképp működik, mint a mai német vagy mai magyar. A nép nyelvén író költők és gondolkodók igen sok jelentést igyekeztek bezsúfolni a szavakba, a szavak pedig felrobbannak, és szétszórják jelentéseiket. (…) Walther Minne-költeményeiben [a 'gruoz'] szerelmi visszajelzést jelent. Még nem a beteljesülés, de már annak ígérete. / Walther a költői személyiség manipulálása révén igyekszik hozzáférni a föntiekben körvonalazott örömhöz. 'Egy nő remekül megcsinálva', mondja, és azt állítja ezzel, hogy ő 'csinálta meg'" (407–408). Ezzel a fordító mint költészetelméleti szakember felhívja a figyelmet Walther költészetének performatív ereje mellett annak önreferenciával teli robbanóképességére is, és ezáltal minden – a mai olvasó számára e kommentárok nélkül tán teljesen rejtve maradó – potenciáljára is. Ha Walther tudja, és versei által implicit vagy olykor explicit formában meg is mondja, hogy a 'remekül megcsinált nő' valójában kizárólag az ő Minnesangjában terem, akkor ez hasonlít arra a gesztusra, ahogyan a fordító tudja és mondja, hogy a 'remekül megcsinált Walther' viszont nem másutt, mint az ő fordításaiban generálódik. Tökéletes pillanataiban *Mindnyájunknak egyaránt* (53).

Walther „kritikai költészetének egyik jeles alkotása" (55) e vers, amelyet számos másik darabbal egyetemben most először olvashatunk magyar fordításban. Ezt az öt strófát és ellenstrófát tartalmazó művet „kritikai költészetként" azonosítja Márton, mert valóban majd' minden versszakában a fiatal férfiak viselkedésének vagy a férfi-nő viszonynak egy-egy jellemzőjét állítja pellengérre a költő. Kivétel ez alól az utolsó, amely már a szimbolikus Szerelem úrnőt szólítja meg: szellemi értelemben kiszabadulva a gyötrelmes és alantas kollektív valóság karmai közül.

Mindnyájunknak egyaránt
kell a boldogság nincs jobb nála

A versfelütésben kimaradt a fordításból az emberi boldogság *(saelde)* azon jellemzője, hogy *valaha (als e),* egy letűnt korba helyezi ezt a fajta boldogságot a költői hang. Ezen kívül még egy pontatlanságot találhatunk a magyar versben, a 4. strófa 2. sorában, ahol a jövőbeli aspektus kap szerepet, azaz „hogy őt szolgálva életemet éljem", míg az eredeti szöveg a kitartó szolgálat múltbeliségét hangsúlyozza. A fordításhoz írt kommentár egy helyén („az örömeim halála / a mai fiatalság mert az öröm nem kell nekik") pedig újfent a kötetre általában is jellemző átértelmezést, erősen konkretizáló értelmezést sejtek, amely azonban teljesen jogosnak tűnik: „Nem arról van szó tehát, hogy az udvari ifjak búnak eresztették a fejüket, hanem arról, hogy dőzsölnek, részegeskednek és kurválkodnak" (55). De a kommentár hozhatta volna véleményem szerint jóval finomabb hangszerelésben is mindezt: az udvari fiatalságot azért inti meg Walther, mert nem a *hohe Minne* értelmében vett szerelmet, nő-férfi kapcsolatot élik.

Mindez a vers további strófáinak tükrében talán nem is annyira meglepő, mert férfi és (a rangban hozzáillő nő) különféle hatalmi eszközökkel történő szétválasztása (amelyeket a költő a harmadik strófában taglal kritikusan) azzal jár, hogy a valódi *minne* szükségszerűen

szinte tudathasadással, de legalábbis a test és a szív érzékeinek és érzéseinek különválásával jár(hat), más szóval: állandó, hiábavaló vágyakozással. Ehelyütt zseniális fordítói megoldást találunk: „így sokan olyannak látnak mint aki alva jár". Ami középfelnémet nyelven következőképp „daz man mich vil ofte sinnelosen hat", az mai németül így hangzana: „weshalb man oft meint, ich lebe ohne Sinne".[1] [Amiért gyakran azt hiszik, érzékek nélkül élek." Zs. A.] Ez esetben a „Sinn" [„érzékek"] kifejezés vélhetően a Márton által oly költőin leírt („a szavak pedig felrobbannak, és szétszórják jelentéseiket") túlterhelt szemantikai mezővel bír: nem lehet pontosan tudni, hogy az érzékek mely használatára, milyen antropológiai felosztásra, azaz emberképre utal a középkori költő a test és szív különválasztásával. Több mint kielégítő ezért a „mint aki alva jár" megoldás, mert ebből a mai kifejezésből a szerelmes ember szétszórtsága, távolba révedése, reakcióinak zavartsága és a bájos, botladozó esetlenség is következhet: az alvajárás jelentésmezejében mindez eleve benne van.

A Minne által rabul ejtett érzékek, a test és a szív 'érzékei' (mai emberképünkben ennek talán a fizikai világra irányultság *versus* a fejben zajló dolgok, a belső mozizás felelne meg) egyszerre kerülnek kellemes bódultságba, a valódi öröm felé mutatva, amely fittyet hány az udvari rossz szokásoknak: a nőőrizet embertelen hatalomtechnikájának és a valódi szerelem olcsó helyettesítőjeként zajló kicsapongásoknak egyszerre: ez adja a Walther-féle *minne*-utópia központi erejét, amelynek számos Márton-fordításban ritka erős élességgel közvetítve (végre magyarul is) közelébe férkőzhetünk.

[1] Walther von der Vogelweide: *Die Lieder.* Friedrich Maurer. München, Fink, 1972, 194–195.